

**Povabljeni
ste na kavo**

Borut Klabjan

zgodovinar

Na Sanremu bi zapel, da zgodovina Evrope ni črno-bela

Meja je Boruta Klabjana zaznamovala osebno in poklicno, saj se je ob njej rodil in o njej že trideset let piše ter raziskuje

Nataša Bucik Ozebek

Borut Klabjan je zamejski Slovenec iz Doline pri Trstu. Srečali smo se v sosednji vasi Boljunec, kjer je bilo zjutraj na vaškem trgu živahno in predvsem slovensko. Ljudje so se pozdravljali v slovenščini, v slovenščini naročali kavo in rogljičke ter kupovali kruh. Zgodovinar, ki se vse življenje družijo z mejo in njene brezštevilne plasti tudi zgodovinsko preučuje, nam je razložil, da je to eden zadnjih živih slovenskih otokov v Italiji. Nato smo se tudi sami usedli za mizo in naročili kavo. V živahnem vzdušju mediteranskega jutra je beseda tekla o Narodnem domu, o katerem je skupaj z Gorazdom Bajcem napisal knjigo, o tržaških Čehih, ki jih je preučeval, predvsem pa o njegovi želji, da Evropi in svetu pokaže, da zgodovina medvojne in povojne Evrope, kot se jo vidi z Berlinskega zidu, ni ena in edina. Od zgodovinarja smo nameravali izvedeti, zakaj si ljudje zgodovino tako radi slikamo črno-belo, že vnaprej pa nam je povedal, da bržkone ne bo znal odgovoriti na vprašanje, zakaj se iz zgodovine nikoli nič ne naučimo. Ugotavlja, da kljub ideološkim, sistemskim, gospodarskim in še kakšnim preprekam življenje ob meji vedno najde svojo pot. Strinja se, da je živeti ob tako prepustni meji, kot je tista med Italijo in Slovenijo, privilegij, ki lahko pripomore k širini duha in uma, ne more pa trditi, da se zgodovina lomi prav ob mejah ali da je ta ob njih bistveno pestrejša in bolj razburkana. »Moderno zgodovino se začnemo učiti s fran-

cosko revolucijo, ki z mejo nima nobene opravka,« reče za začetek.

Življenjski projekt mu je rešil najstnik

Borut Klabjan je ob Marti Verginella doslej edini slovenski zgodovinar, ki je prejel sredstva Evropskega raziskovalnega sveta za uveljavljene znanstvenike. Na smeh mu gre, ko se spomni, kako mu je največji projekt v življenju, vreden 2,5 milijona evrov, v zadnjem hipu rešil 12-letni sin. Bil je čas korone, popolne blokade življenja in dela od doma. Namesto v živo v Bruslju je moral svojo prijavo zagovarjati po videopovezavi, ki pa je v najbolj kritičnem trenutku življenja čudežno izginila. Nič več ni delovalo. V mislih je že slišal zbadljivke prijateljev, kako je zapravil največjo življenjsko priložnost, ker se ni znal povezati na splet, ko ga je s hitrim posredovanjem in aplikacijo na telefonu s svetom (in denarjem) povezal sin. Pri sinu je bržkone s tem izgubil nekaj avtoritete, projekt Open Borders (Odrte meje), ki je trenutno na pol poti in pri katerem sodeluje deset raziskovalcev od Kopra do Amerike, pa že daje prve rezultate. Eden pomembnejših je razstava v novem podhodu novogoriške železniške postaje, ki pripoveduje, da meja med Slovenijo in Italijo nikoli ni bila Berlinski zid, železna zavesa ali še manj Goriški zid, ki so si ga nekateri ustvarili v domišljiji. »Za tem, da danes lahko obiskujemo predstave in dogodke Evropske prestolnice kulture, je dolga zgodba sodelovanja med obema mestoma, ki sega v čas, ki ga neka-

Zgodovinar Borut Klabjan poskuša svetovni javnosti povedati, da zgodovina z Berlinskega zidu ni ena in edina. / Foto: Nataša Bucik Ozebek

teri še vedno prikazujejo kot Evropo dveh svetov, razdeljeno na vzhod in zahod, na dva sistema, ki se med seboj ne razumeta in ne pogovarjata. S tem projektom dokazujemo, da Evrope ne gre enačiti z Berlinom in da na evropsko preteklost ne moremo gledati le z nemške preteklosti. Svetovni javnosti želimo povedati, da ima Evropa lahko tudi drugačno, bistveno bolj prehodno sliko,« pripoveduje.

Rešitev je Sanremo

Pa jih bosta Berlin in svet slišala ter razumela? Sogovornik si ne dela utvar, izkušnje zadnjih dvajsetih let so ga prizemljile v sprejemanju dejstva, da zgodovinarji nimajo te moči. »Veliko se ukvarjam z italijansko-slovenskimi odnosi, pa ne samo jaz, ampak tudi drugi odlični in svetovno priznani zgodovinarji. Napisali so izvrstne knjige, ki opozarjajo, da se z italijanskim potvarjanjem zgodovine Slovenci prikazujejo kot genocidni narod, ki je pobijal uboge Italijane samo zato, ker so Italijani. To je naracija, ki se je v zadnjih dvajsetih letih tako udomačila v italijanskem okolju, da ji s preverjenimi dejstvi sploh ni več mogoče konkurirati. Ko takšno razumevanje povzemajo predsedniki države, vse medijske hiše, glasbeni festival Sanremo in gledališča, ko se po mestih in ulicah postavljajo spomeniki žrtvam fojb, lahko napišemo milijon knjig, dobimo milijon najboljših projektov, a te bitke ne moremo dobiti,« skomigne, da bi moral moral poskusiti na Sanremu. »Nisem glasbenik, ampak saj veste, da to danes ni več potrebno, da prideš na tako pomemben festival,« se posmeje.

Kljub temu verjame, da je o odprtih mejah treba govoriti, pisati in razpravljati, saj niso samoumevne in večne. »Ena najpametnejših odločitev Evropske unije je prepustnost meja, to idejo ljudje najbolj cenimo in jo tudi občutimo. A vseeno nimamo nobene zagotovila, da bodo jutri te meje še odprte. Zapiranje meja je postala nova realnost. Pred izzivi, ki nam jih prinašajo migracije in druge zunanje grožnje, kot je bil denimo covid, izbiramo najlažjo pot – zapremo se vase, zgradimo mejo, nanjo pošljemo policijo in čakamo, da mine. Kaj pa, če to dolgoročno ni najboljša pot?« se sprašuje.

Črno-bele zgodovine ni

Beseda nanese na črno-belo zgodovino ter na slikanje Italije kot napre-

dne in odprte države ter na drugi strani mračne in zaostale Jugoslavije, kjer se ni dalo dobiti ničesar. Zgodovinar ima na mizi drugačna dejstva: športni čevlji converse so se prej dobili v Jugoslaviji, iz Italije so v Novo Gorico hodili gledat filme, ki so bili v Italiji zaradi »pohujšljivosti« prepovedani, navsezadnje je televizija TV Koper Capodistria začela prej oddajati v barvah kot italijanska državna televizija RAI. »V 70. letih prejšnjega stoletja je bilo obdobje, ko sta bili državi gospodarsko enakovredni. Jugoslovani so v Trst odhajali po kavbojke, kavo, kafetiere ..., Tržačani pa v Jugoslavijo po nakupih, na poletne počitnice v Istro in Dalmacijo, na nedeljska kosila, izlete, na lov v Trnovski gozd. V enem od časopisov sem prebral, da je slovensko-italijansko mejo vsako nedeljo prečkalo 30.000 tržaških avtov ali polovica Trsta. Nočem idealizirati, a če bi bila Jugoslavija res tako mračnijaška, teh kolon avtov na poti proti njej ne bi bilo. Bilo je veliko različne izmenjave, ki ni bila enosmerna in še danes ni. Čezmejno načrtovanje ima še danes predpostavke, da se Italijani ob rojstnem dnevu none odpeljejo na kosilo v Slovenijo, Slovenci pa po nov hladilnik v Trzič,« pripoveduje. Od kod potem potreba po takšni razlagi preteklosti? »Zato, da naš današnji uspeh deluje večji,« odvrne, »v smislu: 'Poglejte, mi, ki zdaj vladamo, smo vam prinesli boljšo alternativo. Če nas ne izvolite še enkrat, se bomo vrnili v temna leta, v zaprtost, za železno zaveso z blokadami in oboroženimi vojaki na meji. Še naprej nam morate zaupati vodenje Evropske unije, ker sicer veste, kaj vaš čaka!« Poudarja, da igranje z zgodovino ni samo sebi namen, zlorablja jo za utrjevanje poti v prihodnost. Tudi o poenostavljanju zgodovine ima svojo razlago. Poenostavljamo jo, ker je tako lažje razumljiva. »Ljudje si lažje predstavljamo stvari, če si jih spravimo v predalčke – kdaj, kje, kdo je začel, kdo se je boril, kdo je zmagal in kdo zgubil. Ampak fascinantni del zgodovine se tukaj šele začne. Ko se začneš spraševati, zakaj in znova zakaj, včasih ne prideš več do odgovora, vsaj ne enostavnega oziroma črno-belega.«

Za konec smo vseeno poskusili še z vprašanjem, zakaj vedno znova ponavljamo napake in se iz zgodovine ničesar ne naučimo. Malce se je nasmešnil, pomislil in sprejel vprašanje. »Zato, ker se nam zdi, da v tistem obdobju, ko mi naseljujemo Zemljo, čas in odločitve pripadajo nam. Malce preveč smo zaverovani vase in premalo se zavedamo, da smo tukaj samo začasno in za razmeroma zelo kratko obdobje. Zdi se nam, da je naše življenje eno in edino, za sabo si želimo pustiti pečat in sledi, ki pa so lahko dolgoročno za širšo skupnost tudi škodljive,« se je potrudil z odgovorom. Medtem so v sosednji pekarni prodali že skoraj ves kruh in jutranji trški vrvež se je polegel. On jo je mahnil nazaj v svojo Dolino, mi pa čez mejo proti severu. ■

Iz zgodovine se ničesar ne naučimo, ker se nam zdi, da v tistem obdobju, ko mi naseljujemo Zemljo, čas in odločitve pripadajo nam. Malce preveč smo zaverovani vase in premalo se zavedamo, da smo tukaj samo začasno.